

Viinanhuuruissa vuosisadasta toiseen?

Kustaa H. J. Viikuna: Juomareiden valtakunta. Suomalaisten känni ja kulttuuri 1500–1850. Teos 2015. 631 s. ISBN 978-951-851-628-9.

Kiinnostus suomalaisen uuden ajan alun alkoholikulttuuriin heräsi 1800-luvun loppupuolella ja vahvistui kieltolain aikana. Uuno Tuomisen, Väinö Voionmaan ja Viljo Hytösen klassikoissa etenkin 1600-luku sai maineen viinanhuuruisena vuosisatana, jolloin paloviina vaikiinnutti asemansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Sota-ajan jälkeen alkoholitutkimuksen painopiste siirtyi nykyaikaan ja sosiologiaan. Vuosituhannen lopulla uudet historian tutkimuksen suuntaukset toivat puolestaan mukanaan uusia tutkimusasetelmia, joissa viranomaisten valitusta alkoholinkäytöstä ei automaattisesti nähty todisteena hillittömästä juopottelusta eikä kaikkea juomista nähty ongelmaksi. Suomessa uutta tutkimussuuntausta on sovellettu lähinnä raittiusliikkeen ja kieltolain tutkimuksessa. Uuden ajan alun juomistapauksia on käsitelty paikallishistorioiden ja rikollisuuden historian osana, mutta omaksi tutkimuskohteekseen niitä ei ole juuri nostettu. Tätä aukkoa Kustaa H. J. Viikuna on paikannut jo aiemmissa tutkimuksissaan, ja nyt pitkän työn tulos on koottu yksiin kansiin.

Juomareiden valtakunta: Suomalaisten känni ja kulttuuri 1500–1850 on suunnattu sekä innostuneelle harrastajalle että tutkijalle, joka haluaa saada selville, mihin kaikkeen alkoholi on uuden ajan alussa liittynyt. Teoksen pohjana on yli kahdenkymmenen vuoden aikana kerätty aineisto, johon kuu-

luu tuomiokirjoja, tullitilejä, kirkollista materiaalia, matkakertomuksia, virsiä, runoja, kuninkaallisia kirjeitä ja konsistorin pöytäkirjoja. Juomareiden valtakunta on aineistolähtöinen tutkimus, jonka tulkinallinen kehys lepää uusien historioiden varassa. Se lähestyy aihetta kysymällä, miksi uuden ajan alussa juotiin ja, miksi juomista haluttiin rajoittaa niin kruunun kuin kirkon taholta.

Viikuna pyrkii teoksessaan esittelemään alkoholinkäyttöä kattavasti kaikissa kansankerroksissa koko Suomen alueella yli kolmensadan vuoden ajalta. Teos on jaettu 19 lukuun, joissa käsitellään juomista maaseudulla, kaupungissa, kirkossa, käräjillä ja kotona sekä sukupuolen, säädyn ja iän vaikutusta alkoholinkäyttöön. Oman lukunsa saavat myös erilaiset alkoholijuomat, joista on vielä erikseen luettelo kirjan lopussa, sekä juoma-astiat ja alkoholilainsäädäntö. Jo nimensä mukaisesti kirjassa käsitellään pääosin alkoholin viihdekäyttöä, ja Viikuna sivuaa vain pikaisesti alkoholijuomien roolia magiassa ja lääketieteessä.

Näin kattavaa tutkimusta on vaikea esittää lyhyesti, ja kirjassa onkin yli kuusisataa sivua. Pieni tiivistäminen olisi kuitenkin ollut paikallaan. Pitkän kirjoitusprosessin myötä lukuihin on jäänyt toistoa, ja välillä lukijan on vaikea pysyä kärryillä siitä, mistä ajasta ja paikasta puhutaan. Alkoholikulttuuri on luonteeltaan hitaasti muuttuvaa, mutta näitä kolmensadan vuoden aikana tapahtuneita hitaita muutoksia olisi voinut nostaa paremmin esille. Teoksessa ei käsitellä esimerkiksi paloviinan käytön yleistymistä tai syitä sille, miksi juopottelu kriminalisoitiin vuonna 1733.

Juomareiden valtakunta on kirjoitettu laajaa lukijakuntaa ajatellen, mistä kertovat teoreettiset yksinkertaistukset, lukuisat esimerkit alkuperäislähteistä ja värikäs kieli.

Kirjallisuusluettelosta löytyvät alan tärkeimmät koti- ja ulkomaiset teokset, mutta analyttisyys on kenties liiaksikin häivytetty taustalle. Akateeminen lukija jää kaipaamaan tarkempia lukuja, taulukoita ja esiteltyjen oikeustapausten analysointia, vaikka tietää löytävänsä ne Vilkkunan aiemmista tutkimuksista. Nyt, kun juopumustapauksia ja tappeluita tuodaan eteen kuin liukuhihnalla, syntyy helposti mielikuva, ettei uuden ajan alun suomalaisella ollut muuta tekemistä kuin ryyppätä ja rellestää.

Vilkkunan käyttämän aineiston laajuudesta ja monipuolisuudesta huolimatta siinä on monia rajoituksia, ja nämä tutkija ottaa itseen huomioon. Päälähteeksi valituissa tuomiokirjoissa näkyvät vain alkoholinkäytön haitat: hyvässä hengessä vietettyjä iltoja ei ole kirjattu ylös, koska mitään rikosta ei tapahtunut eikä kukaan ilmiantanut toista juopottelusta. Normatiivisessa aineistossa ei tuoda esille myöskään yhdessä juomisen positiivisia vaikutuksia, vaan luonteensa mukaisesti asetukset keskittyvät rajoittamaan, saarnat paheksumaan ja varoittamaan. Naisten alkoholinkäyttö puuttuu aikakauden lähteistä lähes täysin. Tuomiokirjoissa naisen rooli on yleensä alkoholi-juomien valmistajana tai myyjänä. Naisten alkoholinkäyttö oli lähipiirin miesten vastuulla, ja esivallan täytyi puuttua siihen vain silloin, kun isännän kontrolli ei ollut riittävä.

Aiheeseen perehtymätön lukija voi helposti saada mielikuvan, että kirjassa kuvattu juopottelu oli erityisen tyypillistä suomalaisille. Näin ei kuitenkaan ollut. Aina silloin tällöin Vilkkuna muistaa huomauttaa lukijalle, että alkoholi on muissakin ihmisyyhteisöissä kuulunut juhlaan, eikä suomalaisten juominen ole mitenkään poikkeuksellista. Tätä on kuitenkin vaikea pitää mielessä kirjaa lukiessa. Suomalaisten alkoholinkulutus on aina ollut eurooppalaista keskitasoa tai sen alle, ai-

nakin silloin kun kulutuksesta on olemassa edes jonkinlaisia tietoja. Juomiseen liittyvät ongelmat ovat olleet uuden ajan alussa pääosin samat ympäri Eurooppaa: juhlissa ja tavernassa syntyneet tappelut sekä kaupungin kaduilla rellestäneet humalaiset.

Juomareiden valtakunta on katava ja monipuolinen yleisesitys alkoholinkäytöstä uuden ajan alun Suomessa. Vilkkuna löytää juomiselle myös positiivisia merkityksiä ja saa lukijan ymmärtämään, miksi alkoholia käytettiin kirkon ja kruunun rajoittamispyrkimyksistä huolimatta. Osaltaan teos kuitenkin pitää yllä vanhaa myyttiä suomalaisten hillittömästä juopottelusta, mikä näkyy jo teoksen nimessä. Julkisuudessa teoksesta on nostettu esille lähinnä kirkko- ja kärjähumala, mikä vahvistaa näitä vanhoja myyttejä. Kun tutkija kirjoittaa aiheesta, johon sisältyy paljon historiallista painolastia, olisi tärkeää tuoda vielä selvemmin esille uuden historiantutkimuksen näkökulma ja rajoittaa vanhojen myytien leviämistä.

FM JENNI LARES
TAMPEREEN YLIOPISTO